

În anul 1947, își susține lucrarea de licență la Sibiu, dar nu reușește să și-o dea la tipar.

După câțiva ani, Arhimandritul Dosoftei Morariu este condamnat politic, fiind închis la Gherla și Aiud, unde stă 4 ani. În anul 1956, ajunge stareț la Mănăstirea Putna și apoi devine preot misionar în Ardeal. Ultimii ani i-a petrecut ca duhovnic la Mănăstirea Slatina – Suceava, fără a-și vedea tipărite cele două lucrări ale sale: **Sfântul Serafim de Sarov și Despre dumnezeiescul har.**

În martie 1990, Arhimandritul Dosoftei se mută la Domnul, încredințându-mi mie ambele sale lucrări, pentru a vedea lumina tiparului.

Cu ajutorul Bunului Dumnezeu, ambele sale lucrări ies de sub tipar în anul mântuirii 1999, împlinind post-mortem dorința acestui mare duhovnic și renumit dogmatist.

Fie ca cele două cărți ale sale să fie o profundă hrană duhovnicească pentru bunii noștri creștini ortodocși, spre slava Preasfintei Treimi și spre odihna sufletului bunului nostru părinte sufletesc, Arhimandritul Dosoftei Morariu.

Arhimandrit Ioanichie Bălan

Sfântul Prooroc Ilie Tesviteanul

20 iulie 1999

I N T R O D U C E R E

I

Om nou, viață nouă

Cunoscând că viața Sfântului Serafim de Sarov, despre care tratează lucrarea de față, prezintă unul din cele mai alese chipuri de trăire duhovnicească ale Bisericii Ortodoxe, am găsit de cuviință să împart materialul pe care l-am avut la îndemână în trei părți mari, după cele trei faze ale trăirii creștine tainice (mistice) în drumul suitor către desăvârșire, sau îndumnezeire prin har, faze care în viața acestui mare sfânt părinte se pot observa într-un mod deosebit de clar.

Ideea acestui plan și punerea lui în aplicare m-au făcut să simt nevoia unei scurte schițări asupra celor trei faze ale trăirii duhovnicești, arătând mai întâi ce este viața creștină în general și ascetică-mistică în special, cu scoaterea la lumină a semnelor deosebite ale fiecăreia dintre aceste trepte. Procedând în felul acesta, cred că voi reuși să ușurez înțelesul trăirii mai presus de cele pământești a celui ce a fost Sfântul Serafim, marele nevoitor și luminător al pământului Rusiei, adormit în prima jumătate a secolului al XIX-lea și rânduit în calendarul național abia la începutul secolului XX, după înregistrarea unui mare număr de semne și minuni,

săvârșite cu puterea lui Dumnezeu, prin mijlocirea rugăciunilor plăcutului Său, în curs de peste 70 de ani.

Viața creștină, în general, este prin ea însăși o viață mistică, adică o viață tainică în Hristos. Această formă de viață, cunoscută foarte puțin în lumea Vechiului Testament și aproape deloc în religiile păgâne, dar caracteristică îndeosebi Ortodoxiei, nu este altceva, decât punerea omului în posibilitatea unei experiențe lăuntrice, a unui contact direct cu lumea spirituală, în general, și cu Dumnezeu, de Care el atârnă, în special, adică într-o situație asemănătoare cu aceea a lui Adam din Paradis, înainte de cădere, și chiar mai presus de aceea. Pentru atingerea acestei culmi însă se cere o putere deosebită de înțelegere a lucrurilor celor mai presus de simțuri, puterea unei înțelegeri imediate și directe, numită înțelegere mistică¹. Vrednic de reținut este faptul că această putere superioară nu este, după cum s-ar părea, un beneficiu de care se bucură numai câțiva dintre cei ce au crezut în Hristos, ea este o putere care zace ascunsă înlăuntrul fiecărui om renăscut în baia Sfântului Botez și care trece, încetul cu încetul, în stare de activitate și iese la lumină prin mijlocirea celorlalte Sfinte Taine, îndeosebi a Mirungerii și a Sfintei Împărtășiri, precum și prin conlucrarea omului, de la care se cere o viață conformă cu natura cea nouă de care s-a învrednicit.

Toate acestea la un loc sunt în stare să facă din omul păcătos un om nou, un om îmbrăcat în Hristos, după cuvântul Sfântului Apostol Pavel: *Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați și îmbrăcat* (Gal. 3, 27),

¹ Comp. Serghei Bulgakoff, *Ortodoxia*, trad. rom. de N. Grossu, Sibiu, 1933, p. 184.

și din starea umilită de copil dezmoștenit, să-l aducă iarăși în starea fericită de fiu al lui Dumnezeu, cum spune Sfântul Evanghelist Ioan: *Iar celor ce L-au primit pe El* [adică pe Hristos], *care cred în numele Lui, le-a dat putere să se facă fii ai lui Dumnezeu* (Ioan 1, 12).

Botezul aduce iertarea tuturor păcatelor și cu aceasta, curățirea sufletului și pregătirea lui pentru primirea deplinătății Harului, prin mijlocirea tainei Sfântului Mir, când însuși Hristos vine cu putere, aducând cu El toată lucrarea duhovnicească și toată bogăția darurilor Sfântului Duh. Prin Taina Sfântului Botez se face întoarcerea omului la viața de har în Biserică și i se dă posibilitatea să participe și la toate celelalte Sfinte Taine. Momentul ungerii cu Sfântul Mir corespunde unei cincizecimi individuale în viața fiecărui creștin. În acest moment, omul primește harul Sfântului Duh și, odată cu aceasta, puterea de a se schimba din trupesc în duhovnicesc, precum și garanția învierii, făcându-se în felul acesta, din nou părtaș slavei celei de la început, nedespărțită de sufletul și de trupul primului Adam, slava pe care acela a pierdut-o prin păcat (Rom. 3, 23)². Iar Sfânta Euharistie ne unește deplin, în modul cel mai strâns cu Hristos, înrudind sângele nostru cu al Lui, făcându-ne fii ai lui Dumnezeu prin har și dându-ne dreptul să strigăm către Tatăl Ceresc, împreună cu Hristos: *Avva Părinte* (Gal. 4, 6). Acestea sunt lucrările care ne fac părtași la darurile aduse lumii prin întruparea și suferințele Mântuitorului nostru³.

² Idem, p. 144.

³ După N. Cabasila, *Viața în Hristos*, (dif. pag.).

Iar continuarea în această stare, adică păstrarea comorilor și binefacerilor primite, se înfăptuiește prin menținerea unei legături neîntrerupte cu Biserica și cu celelalte Sfinte Taine administrate de ea, precum și printr-o silință personală continuă, depusă întru săvârșirea faptelor cerute de această nouă și înaltă stare, care aduce pe credincios în raporturi din ce în ce mai strânse cu Dumnezeu, până la unirea deplină cu El, scopul ultim fiind desăvârșirea omului întreg, cu suflet și trup, adică *ajungerea la măsura vârstei lui Iisus Hristos întru bărbat desăvârșit* (Efes. 4, 13).

Așa că, înțelesul și scopul ultim al vieții creștine este acesta: asemănarea și unirea cu Dumnezeu prin iubire și cunoaștere – o iubire desăvârșită și o cunoaștere experimentală, prin contact direct – mijlocitor fiind harul, care se revarsă în chip nevăzut prin Sfintele Taine. Acesta este înțelesul tainic (mistic) al vieții în Hristos și aceasta este mistica creștină: îndumnezeirea omului prin har, prin participarea la lumina dumnezeiască (Sfântul Ioan Damaschin), Dumnezeu Își ia asupra Lui natura omenească, iar omul își însușește viața dumnezeiască. Este o urmare directă a unirii celor două firi în Hristos, este forma inversă a pogorământului pe care L-a făcut Fiul: El, ca Dumnezeu, se coboară la nivelul omului, la existența smerită a vieții omenești, la conviețuirea cu oamenii, iar omul se ridică la înălțimea vieții cerești, la împreună-trăirea cu Dumnezeu, în planul unei existențe mai presus de simțuri, printr-o sporire deosebită a tuturor însușirilor lui duhovnicești, înfăptuită sub lucrarea harului.

În cadrul acestei vieți mistice (tainice) însă, observăm două înfățișări bine deosebite una de alta: o înfățișare simțită și una mai presus de simțuri. Prima înfățișare o formează unirea cu Hristos sau participarea la viața lui Hristos prin mijlocirea formelor simțite, pe care ni le pune la îndemână Biserica, ceea ce formează la un loc „Mistica liturgică”, cuprinsă pe scurt în această definiție: „Simțirea cea mai presus de simțuri a prezenței adevărate a lui Hristos, prin mijlocirea formelor materiale” (apă la botez, untdelemn sfințit la Mirungere și Sfântul Maslu, pâine și vin la Sfânta Euharistie).

Este o cale coborâtă la nivelul slăbiciunii omenești (care nu se poate ridica întotdeauna cu ușurință în planul cel mai presus de simțuri al vieții duhovnicești), dar totuși absolut necesară atât mării majorității a credincioșilor, care continuă să rămână până la sfârșitul vieții în acest cadru, cât și eroilor credinței, care, prin ostenele în majoritatea cazurilor mai presus de puterile omenești, râvnesc și chiar purced a se înălța la forma cea curată a misticii, unde unirea cu Dumnezeu se înfăptuiește direct, fără mijlocirea nici unei forme simțite, rămânând, cu toate acestea, încadrați și în viața duhovnicească de obște.

Deoarece înfățișarea aceasta simțită a vieții creștine sau mistica liturgică, este o formă de viață comună și, deci, cunoscută tuturor, aici mă voi mărgini, cum am spus și mai înainte, a face o expunere scurtă asupra celei de a doua înfățișări a vieții creștine, adică a formei celei mai presus de simțuri, arătând și cele trei faze suitoare spre desăvârșire, știind că aceasta este o formă de viață duhovnicească la care se

angajează numai eroii credinței, adică cei ce simt o chemare deosebită spre aceasta, deși posibilitatea o are orice creștin.

Ei, acești eroi duhovnicești (de obicei monahi), care ies din cadrul vieții comune și se avântă ca niște vulturi spre înălțimi, au de străbătut cele trei faze amintite, pline de tot felul de necazuri și ispite, până să ajungă a se odihni pe culmea desăvârșirii, întocmai ca pe un alt munte al Taborului, scăldat în potopul de lumină al razelor îndumnezeitoare. Acestea sunt:

1. Faza curățirii de patimi;
2. Faza iluminării;
3. Faza unirii – trei compartimente duhovnicești deosebite, fără ca totuși între ele să se poată trage hotare precise despărțitoare, deoarece se întrepătrund una pe alta.

Dar, mai înainte de a se arăta semnele deosebite ale celor trei faze, trebuie să spun că și însuși acest cadru curat al misticii ni se înfățișează, la rândul său, compus din două elemente deosebite: un element omenesc, reprezentat de toate ostenele depuse de cel ce dorește să se desăvârșească, formând partea ascetică (adică de exercitare în luptele duhovnicești); iar a doua este partea mistică (tainică) propriu-zisă, reprezentată de elementul dumnezeiesc, harul, care ajută nevoitorului în ostenele sale, până îl transformă din trupesc în duhovnicesc, aducându-l la starea de îndumnezeire și făcând din el „un alt Hristos”.

Elementul omenesc, cuprins sub forma tuturor nevoințelor, predomină în faza primă, aceea a curățirii de patimi, fiind prezent în același timp, cu necesitate absolută, în chip tainic, și elementul dumnezeiesc,

harul, fără de care nu ne putem închipui nici măcar începutul acestui drum peste măsură de anevoios, dar cel puțin tot pe atâta și de înalt.

Așadar, asceza, adică exercitarea în nevoie, reprezintă partea activă a omului în calea aceasta de desăvârșire și îndumnezeire a firii sale, iar mistica reprezintă partea lipsită de activitate (latura pasivă), când omul nu se mai luptă, ci numai primește cu supunere tot ceea ce Dumnezeu face cu el, fie în taină, fie la arătare. Această luptă a omului cu sine însuși se rezumă la stârpirea patimilor (caracterul negativ al curăției) și dobândirea virtuților (caracterul pozitiv), lucrarea trebuind să fie însoțită neconținut de rugăciune, în înțelesul ei propriu.

Și, deoarece am amintit de lupta omului cu sine însuși, ceea ce în înțeles comun ar însemna o adevărată rătăcire (sau chiar monstruoșitate), pentru a nu se ajunge la vreo înțelegere greșită, trebuie să precizez că, în planul vieții duhovnicești, natura omenească este privită sub dublă înfățișare: în primul rând este înfățișarea ei de la început, curată de vina păcatului, și, al doilea, este înfățișarea ei păcătoasă, de după căderea lui Adam.

În ea însăși, natura omului nu are nimic rău, fiind lucrarea mâinilor lui Dumnezeu. Dar a devenit rea prin folosirea în rău a libertății voinței. Așa că exercitarea în nevoie, sau lupta cu sine însuși, omul nu o va duce contra naturii, ci pentru natură. Căci binele este după fire sau conform cu firea, iar răul este împotriva firii sau contrar cu firea. Așa că toată silința nevoințelor constă în a readuce natura la starea ei cea dintâi din Paradis, dinainte de cădere.

Tu vei mânca din toți pomii raiului, spune Dumnezeu omului la singular, adresându-se părții înțelegătoare (raționale) a sufletului. Ci, dimpotrivă, El zice la plural, adresându-se, oarecum, tuturor simțurilor: *Dar din pomul cunoștinței binelui și răului, să nu mâncați*. Omul însă a preferat să mănânce din pomul oprit, adică să se lase târât de simțuri, și a căzut în mulțimea înclinărilor și a patimilor trupești, de unde concluzia ortodoxă: trebuie a înfrânge simțurile, a omorî nu natura, ci patimile și a se exercita în cugetări dumnezeiești, pentru a elibera și înălța din nou natura⁴.

Așa că scopul imediat al nevoințelor sau al ascezei, este despățimirea sau curățirea de patimi, iar scopul ultim este de a deveni din nou plăcut lui Dumnezeu și a ne uni cu El, prin iubire și contemplație (vedere).

Reușita în această luptă de despățimire este condiționată de lepădarea de lume și de sine însuși. Căci trebuie să ne lepădăm de lume, trebuie să ne răstignim cu Hristos și să-I purtăm cu bucurie crucea, necazurile și suferințele Sale. Să ne supunem trupul, să-l domolim și să-l facem ascultător duhului; să omorâm „trupul păcatului”, să omorâm poftele lui. *Căci îngustă este poarta și strâmtă este calea...* Trebuie să ne lepădăm nu numai de lume, ci și de noi înșine, de viața noastră⁵.

Nevoințe, ascetism, lepădare de lume și în același timp bucurie de lume, bucurie de fapte, bucurie

⁴ Irenée Hausherr, *Orientalia Christiana*, volumul XII, nr. 45, p. 28.

⁵ Nicolae Arseniev, *Biserica Răsăriteană*, traducere Arhimandrit Tit Sîmedrea.

duhovnicească a inimii, care străluminează totul, care înveselește totul, lumina vieții veșnice, care se revarsă peste tot... Ucigând trupul, tăgăduind lumea și, totuși, bucurându-te de ea și binecuvântând-o, iluminând-o și acceptând-o, însă în forma ei duhovnicească de la început, în lumina Împărăției lui Dumnezeu; aceasta este ideea fundamentală (acesta este paradoxul, antinomia radicală) care se înalță spre o unitate perfectă, organică a lumii, într-un alt plan de existență⁶, constituind forma cea mai înaltă de viață creștinească, mai ales în cadrul vieții monahale.

Cele trei voturi depuse la tunderea în monahism – sărăcia, fecioria și ascultarea – sunt în măsură să formeze un mediu prielnic de împlinire a acestei culmi de viață creștină, fără a însemna cu necesitate și biruința.

Sărăcia înseamnă renunțare totală la bunurile lumii, nu atât în literă (când este vorba de strictul necesar al vieții), cât mai ales în duh, înțelegând dezlipirea inimii de ele.

Fecioria este lepădarea de lume și de sine însuși, în același timp. În înfrânarea poftelor trupești se concentrează, de fapt, întreaga renunțare la patimile trupului.

Ascultarea, cea mai grea dintre toate, înseamnă renunțarea totală la tine însuși, omorârea voinței personale egoiste și supunerea absolută la voința lui Dumnezeu, exprimată (în cadrul vieții monahale de obște) prin voința egumenului pe care ți l-ai ales de bună voie. Căci ascultarea este bunul cel

⁶ Diadoh al Foticeii, în *Filocalia*, vol. I, Sibiu, 1946, p. 355.